

**ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԱՐԺԵՎՈՐՈՒՄԸ ՀՐԱՆՏ ՀԱԿՈՔՅԱՆԻ
«ԷՋԵՐ ԳԱՎԱՌԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԻՑ» ԳՐՔՈՒՄ**

Հ. Գ. ՂԱՋՈՅԱՆ

*Փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու,
ԳԴՀ հումանիտար մասնագիտությունների ֆակուլտետի դեկան*

Մարդուն բնորոշ է իր անցած ճանապարհը հետհայաց իմաստավորելու մղումը: Հրանտ Խաչատուրի Հակոբյանը համալսարանի հիմնադրման 10-րդ տարեդարձի առթիվ ամփոփեց կրթության ու գիտության ոլորտում իր կատարած գործը՝ հեղինակելով «Էջեր Գավառի պետական համալսարանի հիմնադրման պատմությունից» գիրք-հուշապատումը, որի մեջ նշվում է. «...ամբողջ կես դար աշխատելով մանկավարժական բնագավառում՝ դպրոցում և բուհում, իրավունք ձեռք բերած կլինեմ սեփական տեսակետներ հայտնելու»¹:

Մեզ հետաքրքրող տեսանկյունից կարևորվում է այն հարցը, թե համալսարանի հիմնադրման գաղափարը Հակոբյանի մոտ ինչպիսի արժեհամակարգի հիման վրա է ծագել: Ինչպես հեղինակն է հիշում «Պեռևս 1949 թ. «Հայոց պատմություն» առարկայի ընդունելության քննություն հանձնելիս» երկրորդ հարցը միջնադարի հայ մշակույթն էր: ... չգիտեմ ինչպես զխուսն ծագեց ժամանակի համար անհեթեթ միտք, միջին դարերում Գլաձորում, Տաթևում, Գոշավանքում և այլուր կարող էին բացվել համալսարաններ, իսկ այժմ Նոր Բալագետ քաղաքում ինչու»՝ չպետք է հիմնադրվի համալսարան»²:

1960-ական թվականների վերջերից այդ գաղափարը գործնականում իրագործելու քայլեր է կատարում, բայց տարբեր պատճառներով այն իրագործել չի հաջողվում: Վերստին ձեռնարկված վճռական քայլերը 1993 թվականին պսակվում են հաջողությամբ: Պատմությունը կրկնվելու միտում ունի, և վերջին չորս դարի փորձը այդ է վկայում՝ դարավերջի տարիները միշտ եղել են շրջադարձային: Այդ ժամանակ հասարակությունը կանգնում է ճանփաբաժնի վրա, և շրջադարձային ժամանակաշրջանում հատկապես կարևորվում է անհատի դերը: Ամենաբարդը շրջադարձային ժամանակներում ապրելն ու գործելն է, ճիշտ կողմնորշվելը, հատկապես հասուն տարիքում: Պատմությունն ու

¹ Հ. Խ. Հակոբյան, «Էջեր Գավառի պետական համալսարանի հիմնադրման պատմությունից», Եր., 2003 էջ 111:

² Տես նույն տեղում, էջ 29:

փիլիսոփայությունը խորությամբ ուսումնասիրած Զրաճող Զակոբյանը չխաբիափեց այդ իրադրության մեջ, դեռ ավելին՝ օգնեց հատկապես միջին և երիտասարդ սերնդին, պարագաբանելով, որ եղածը չարժե ընդունել իբրև աղետ ու պատիժ, դա պարզապես ազդանշան է առ այն, որ զարգացման մինչ այդ եղած ուղին սպառել է իրեն և պետք է փնտրել, գտնել ու գնալ նոր ճանապարհով, հակառակ դեպքում ինչպես բացատրել բացասման բացասումի, կամ էլ դիալեկտիկական տրամաբանության մյուս օրենքների իմաստը: Այս առումով գրքի առանցքում այն տեսական կուռ ու ամբողջական հայեցակարգն է դրված, որ սոցիալ-տնտեսական ու քաղաքական տվյալ իրադրության մեջ մարտահրավերներին դիմակայելու առաջին գրավականը հենց կրթությունն է, սա է, որ համարվում է Մաշտոցյան ոգի, ասել է՝ տնտեսական ու մշակութային արժեքները կարելի է պահպանել կրթական համակարգով: Զակոբյանը վաղուց էր նկատել, որ քաղաքում կրթությունը միշտ էլ արժևորվել է. «...հիմնադրաման օրից այստեղ բացվել են կրթօջախներ, որոնցում ուսանել են ոչ միայն տեղի, այլև շրջակա գյուղերի, հարակից շրջանների երեխաները»³: Զակոբյանը հետապնդել է մի նապաստակ՝ թույլ չտալ, որ իր հայրենի եզերքում տեղի ունենա նահանջ, որովհետև մեր տարածաշրջանը իրավամբ դեպի գիտելիքը ձգտող հանրության համբավ ուներ: Նա գիտեր, որ տնտեսությունը՝ արտադրությունն ու գյուղատնտեսությունը, ժամանակավորապես անկում ու ճգնաժամ կարող են ապրել, դա կրկնվող տնտեսական օրինաչափություն է, միջդեռ ահավորը մտքի ճգնաժամն է, ամենասարսափելին ու կործանարարը, որը սպառնում է վերածվել մտքի ամլության, ինչի ծանր հետևանքները երբեմն անհնար է վերականգնել: Այդ առումով պրոֆեսոր Զակոբյանն իր վրա վերցրեց տարածաշրջանում մտքի ճգնաժամը կանխելու ողջ պատասխանատվությունը: Զակոբյանը համոզված էր, որ Զայասատանը գտնվելով Արևելքի ու Արևմուտքի հատման խաչմերուկում, այդ առավելությունից պետք է օգտվի՝ երկուսից էլ վերցնելով առաջավորն ու ընդունելին: Արևելքին բնորոշ է պարտավորվածության զգացումը, նախնիների ավանդույթները պահպանելու ձգտումը: Համալսարանի հիմնադրումից ուղիղ 90 տարի առաջ դարձյալ քաղաքական ու սոցիալ-տնտեսական ճգնաժամային իրավիճակում մեր նախնիները արևելյան մարդու պարտավորվածությանը համապատասխան հոգևորի հարատևությունն ապահովելու և ազգայինը պահպանելու նկատառումներով մի մեծ գործ էին կատարել՝ քաղաքի կենտրոնում կառուցելով հոյակապ եկեղեցի, և 90 տարի անց արևմտյան քաղաքակրթությանը հարիր կրթությունն ու

³ Տես նույն տեղում, էջ 9:

գիտությունը, միտքն ու գաղափարը պահպանելու նպատակով անհրաժեշտ էր համարժեք ձեռնարկ, քանզի բարիք է ոչ միայն հավատքը պահպանելը, այլև մեծագույն բարիք է կրթությունն ընդհանրապես, բարձրագույն կրթությունը՝ մասնավորապես:

Երկու մեծ անհատ ժողովրդի համար բարիք գործեցին՝ մեկը տարածաշրջանի ամենակարճահասակ մարդը՝ Կոլոտ Յայրապետը՝ քաղաքի ամենացածրադիր վայրում կառուցել տվեց ամենաբարձր շինությունը՝ եկեղեցին, ամրապնդելով հոգևոր տարածքի գոյությունը, իսկ 90 տարի անց տարածաշրջանի ամենբարձրահասակ մարդը՝ Յրանտ Յակոբյանը, որին արքա էին անվանում, քաղաքի ամենաբարձրադիր վայրում հիմնադրեց համալսարանը՝ ամրապնդելով կրթական-գիտական, մշակութային տարածքը: Հոգին փրկվեց ամայացումից ու ապականացումից, միտքը՝ անլությունից: Արձանագրվեց երկու նշանավոր երևույթ տարածաշրջանում դարասկզբին ու դարավերջին, երկու կարևորագույն արժեք ազգապահպանման գործում: Տարածաշրջանի բնակչության դիպուկ բնորոշմամբ՝ Յակոբյանն արքայավայել կեցվածքով, արդար խղճով ու մաքուր ձեռքերով ստեղծեց համալսարան՝ ժողովրդի կողմից ամենաբարձր պարգևի՝ օրհնանքի արժանանալով: Նա եկավ հոգու քաղցը կանխելու և ամեն միջոց գործադրեց, որ Իսահակյանի զգուշացումը որքան հնարավոր է մեզանից հեռու վանենք, որ չքաղցենք ճոխ սեղանի շուրջ, դեռ ավելին՝ սեղանը զարդարենք բառ ու բանով, խոսք ու զրույցով:

Նշված գործը կատարելու համար իբրև անձնային հատկանիշներ անհրաժեշտ են հայրենասիրություն և սերնդասիրություն, սերունդներին գիտելիքների և սոցիալական առաջավոր փորձի փոխանցման անհրաժեշտության գիտակցում: Վերջինս իրականություն է դառնում երկու սերնդի հանդիպման պարագայում: Այդ նպատակի իրականացման վայր դարձավ Գավառի նորաստեղծ պետական համալսարանը: Եվ բնավ պատահական չէ, որ համալսարանի պաշտոնական բացման օրը Յրանտ Յակոբյանը կազմակերպեց գիտագործնական կոնֆերանս՝ «Շրջանի և քաղաքի զարգացման հեռանկարները» խորագրով, որի ընթացքում անդրադարձ եղավ նաև «Նոր Բայազետի կրթօջախների հիմնադրումն ու զարգացումը» թեմային: Գավառի պետական համալսարանի հիմնադրի գրքում անդրադարձ կա կարևոր ու խորքային մի երևույթի, որը 1960-ական թվականների վերջերից մինչ օրս շրջանառվում է որպես Յայաստանի Յանրապետության տարծքների անհամաչափ զարգացում, կամ ամեն ինչ Երևանում կենտրոնացնելու միտում: Յրանտ Յակոբյանին մտահոգում էր տարածքների անհամաչափ զարգացումը նաև կրթական տա-

րածքի առումով: Նա անձնական փորձով գիտեր, թե ինչ է նշանակում շփումը մտավորականության հետ, ուստի կրթական տարծքն արժևորում էր մտավորականության առկայությամբ, նրանց համալսարանական գործունեությամբ:

Հակոբյանի լեզվամտածողության մեջ կարևոր տեղ է զբաղեցնում «ուսումնաստեղություն» հասկացությունը, որին գրքի էջերում բազմիցս ենք հանդիպում: Խոսքը թե՛ տարածաշրջանի, և թե՛ հայ ժողովրդի մասին է ընդհանրապես: Այս առումով հետաքրքիր է մեջքերել օտարազգի հեղինակների կարծիքը. «Ոչ մի ժողովուրդ հույներից լավ չգիտի ապահովել մանուկների ապագան կրթությամբ: Այս հարցում նրանց նախաձեռնությունը հավասարվում է միևնույն անգամ հայերի նախաձեռնության հետ»⁴, - գրում է Էլիզե Ռեկլիին «Ռուսաստանյան հայերը» աշխատության մեջ: Այս նկատառումը միանգամայն համահունչ է Հակոբյանի խոսքին ու գործին, հակոբյանական այն դիրքորոշմանը, որ կրթությունը որպես անձի ու հասարակության բնութագրի որակական ցուցանիշ, որպես հոգևոր արժեք ձեռք է բերում սոցիալական երևույթների գնահատման չափանիշնի նշանակություն:

Հակոբյանը աշխատության մեջ շեշտադրում է այն գաղափարը, որ կրթությունը ձեռք է բերվում ամենօրյա հետևողական, նպատակամղված ու համառ աշխատանքով, այսօրվա գործը վաղվան չթողնելով: Կրթությունը շարունակական գործընթաց է, որում հակացուցված են ընդհատումները, անհանդուրժելի է տեղատվությունը: Հիմնավորված ներկայացվում է այն գաղափարը, որ գիտելիքը կարևոր է բոլոր ժամանակներում, բոլոր սերունդների կողմից: 1990-ական թվականների սկզբներին այս գաղափարն ամրապնդելու ամիրաժեշտություն էր առաջացել, քանզի կրթության կարևորության գաղափարի վերարժևորումը հին ու նոր հասարակարգերի, հին ու նոր արժեքների բախման իրավիճակում դառնում էր հրատապ:

Հրանտ Հակոբյանը կրթությունը կարևորեց որպես հակասությունների լուծման միջոց, սոցիալական մշտական պահանջմունք ու արժեք, որպես անձի ու ազգի արժանապատիվ կյանքի երաշխիք:

Բանալի բառեր — կրթություն, միտք, սերնդասիրություն, համալսարան, քաղաքակրթություն, բարիք, սոցիալական փորձ, մտավորական, հայրենասիրություն, կրթական տարածք

⁴ Էլիզե Ռեկլիի, Ռուսաստանյան հայերը, 1896 թ.:

THE VALUE OF EDUCATION IN HRANT HAKOBYAN'S MEMORY BOOK “PAGES OF GSU FOUNDATION HISTORY”

H. G. GHARJOYAN

Candidate of Philosophical Sciences,

Dean of GSU Faculty of Humanities

This article aims to find out what kind of value system lies on the basis of the idea of the foundation.

Hakobyan was convinced that the economy, industry and agriculture will temporarily undergo collapse and crisis and it is a repetitive economic regularity, while the worst was the crisis of mind, which is the most terrible and destructive that threatens to turn into mind barrenness, with its severe consequences sometimes impossible to recover.

The article shows that professor Hakobyan undertook the responsibility of preventing the crisis of mind in the area by founding Gavar State University. H. KH. Hakobyan was deeply convinced that knowledge in general and higher education in particular are the greatest values. This idea was thoroughly analyzed in the article.

ОЦЕНКА ОБРАЗОВАНИЯ В МЕМУАРАХ ГРАНТА АКОПЯНА “СТРАНИЦЫ ИЗ ИСТОРИИ ОСНОВАНИЯ ГАВАРСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА”

Г. Г. КАДЖОЯН

Кандидат философских наук,

декан факультета гуманитарных специальностей ГГУ

Цель статьи - выяснение системы ценностей лежащих в основе идеи основания университета. Акопян хорошо осознавал, что экономика, промышленность и сельское хозяйство могут пережить временный кризис и спад, это повторяющаяся экономическая закономерность, а между тем, страшен кризис мысли, самый ужасный и разрушающий, что грозит превратиться в бесплодные мысли, тяжелые последствия которого иногда невозможно восстановить.

В статье показано, что профессор Акопян, основав Гаварский государственный университет, взял на себя всю ответственность за предотвращение кризиса мысли в регионе. Подробно рассматривается идея о том, что образование есть величайшее благо, а высшее образование - тем более, в чем глубоко был убежден Г. Х. Акопян.